

ROCZNIK TOMISTYCZNY
8 (2019)

ROCZNIK TOMISTYCZNY
8 (2019)

ΘΩΜΙΣΜΟΣ ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ
ANNARIUS THOMISTICUS
THOMISTIC YEARBOOK
THOMISTISCHES JAHRBUCH
ANNUAIRE THOMISTIQUE
ANNUARIO TOMISTICO
TOMISTICKÁ ROČENKA

ROCZNIK TOMISTYCZNY
8 (2019)

Naukowe Towarzystwo Tomistyczne
WARSZAWA

KOMITET REDAKCYJNY / EDITORIAL BOARD:

Michał Zembrzuski (sekretarz / secretary), Magdalena Płotka (zastępca redaktora naczelnego / deputy editor), Dawid Lipski, Natalia Herold (internet), Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk (redaktor naczelny / editor-in-chief)

RADA NAUKOWA / SCIENTIFIC COUNCIL:

Adam Wielomski, Stanisław Wielgus, Antoni B. Stępień, Sławomir Sobczak, Arkady Rzegocki, Andrzej Maryniarczyk, Marcin Karas, Krzysztof Kalka, Mieczysław Gogacz, Pavol Dancák, Paul J. Cornish, Mehmet Zeki Aydin, Artur Andrzejuk, Anton Adam.

RECENZENCI / REVIEWERS

Antoni B. Stępień, Karolina Ćwik, Paul J. Cornish, Tomasz Pawlikowski, Marie-Dominique Goutierre, Piotr Mazur, Grzegorz Hołub, Andrzej Jonkisz, Marek Prokop, Mikołaj Krasnodębski, Piotr Roszak, Henryk Anzulewicz, Piotr Jaroszyński, Imelda Chłodna-Błach

REDAKCJA JĘZYKOWA / LANGUAGE EDITORS

Elżbieta Pachciarek (j. polski), Bernice McManus-Falkowska, Ewa A. Pichola, Magdalena Płotka (j. angielski), Christel Martin, Iwona Bartnicka (j. francuski), Adam M. Filipowicz, Michał Zembrzuski (greka, łacina)

PROJEKT OKŁADKI

Mieczysław Knut

OPRACOWANIE GRAFICZNE, SKŁAD I ŁAMANIE

Maciej Głowacki

© Artur Andrzejuk / Naukowe Towarzystwo Tomistyczne (wydawca / editor)

Warszawa 2019

ISSN 2300-1976

Rocznik Tomistyczny ukazuje się dzięki pomocy Jacka Sińskiego

Redakcja Rocznika Tomistycznego

ul. Klonowa 2/2

05-806 Komorów POLSKA

www.roczniktomistyczny.pl

e-mail: redakcja@roczniktomistyczny.pl

Druk i dystrybucja:

WYDAWNICTWO von borowiecky

05-250 Radzymin

ul. Korczaka 9E

tel./fax (0 22) 631 43 93,

tel. 0 501 102 977

www.vb.com.pl e-mail: ksiegnia@vb.com.pl

WYDAWNICTWO
von borowiecky

Spis treści

Od Redakcji.....	11
Richard Fafara Ideologia i filozofia arystotelesowska.....	13
Mieczysław Gogacz La vérité, fondement de l'éthique.....	23
Peter A. Redpath Why Western Catholic Higher Education Needs to Recover Its Soul.....	31
Dawid Lipski Nauczanie etyki w szkołach podstawowych – kilka uwag.....	37

Rozprawy i artykuły

Marek P. Prokop Wpływ filozofii Awicenny na metafizykę Tomasza z Akwinu. Przegląd źródeł i opracowań.....	47
Magdalena Płotka Hylemorficzna jedność radości: ujęcie Awicenny i św. Tomasza z Akwinu.....	61
Andrzej T. Kubanowski The Elements of Thomas Aquinas' Theology of the Church in his <i>Commentary on Letter to Ephesians</i>	73
Marian Kowalski Die Architektur der Summa theologiae des Thomas von Aquin.....	87
Marcin Trepczyński The Aquinas's paths of thinking about predestination in the <i>Summa Theologiae</i>	103
Michał Zembrzowski Poznanie Adama i wiedza Chrystusa a intelekt możliwościowy i czynny. Ujęcie Tomasza z Akwinu.....	123
Marcin Sieńkowski Koncepcja intelektu a rozumienie wiary. Zestawienie poglądów Tomasza z Akwinu, Immanuela Kanta i Augusta Comte'a.....	139
Artur Andrzejuk Antropologiczne podstawy etyki.....	157
Tomasz Ćwiertniak Tomizm egzystencjalny Mieczysława A. Krąpca a tomizm konsekwentny Mieczysława Gogacza. Ku analizie porównawczej.....	173
Marian Kryk Ojciec Jacek Woroniecki: Filozoficzne źródła i konsekwencje Rewolucji Francuskiej.....	197
Marcin Karas Filozofia tomistyczna w środowiskach integrizmu katolickiego w Polsce.....	215

Izabella Andrzejuk	
Patriotyzm w etyce tomistycznej	229
Marcin Worek	
Wyznaczniki realizmu filozoficznego w rozumieniu M.A. Krąpca i É. Gilsona	241
Kacper K. Sakowicz	
Spór o koncepcję życia. Polemika Mieczysława A. Krąpca z Kazimierzem Kłósakiem	257
Ewa Agnieszka Pichola	
Dietrich von Hildebrand's Correction of the Teaching on the End of Catholic Marriage	275

Edycje i tłumaczenia

Marek Prokop	
Al-Kindi, <i>Pismo o intelekcie</i>. Wprowadzenie do przekładu z języka arabskiego	297
Michał Zembrzusi	
Al-Kindi, <i>O intelekcie</i>. Wprowadzenie do przekładu z języka łacińskiego	301
Al-Kindi	
<i>Risala fīl-'Aql</i>	308
Al-Kindi	
<i>Pismo o intelekcie</i> (tłum. Marek P. Prokop)	308
Al-Kindi	
<i>De intellectu (et intellecto)</i> (tłum na łac. Dominik Gundissalvi?)	309
Al-Kindi	
<i>O intelekcie (i tym, co poznane intelektualnie)</i> (tłum. Michał Zembrzusi)	309

Sprawozdania i recenzje

Natalia Herold	
Działalność Naukowego Towarzystwa Tomistycznego w roku akademickim 2018-2019	323
Izabella Andrzejuk	
Konferencja „Tomizm konsekwentny” z okazji 92. urodzin prof. Mieczysława Gogacza 17 listopada 2018	339
Krzysztof Kalka	
Recenzja: Urszula Wolska, <i>Człowiek rzecz czy osoba?</i> Wydawnictwo von borowiecky, Radzymin 2017, stron 331	343
Maciej Nowak	
Recenzja: Paweł Rojek, <i>Tropy i uniwersalia. Badania ontologiczne</i>, Wydawnictwo Naukowe Semper Warszawa 2019, stron 296	347

Stanisław Janeczek Mieczysław Gogacz – filozof klasyczny. Recenzja: A. Andrzejuk, D. Lipski, M. Płotka, M. Zembrzuski, <i>Mieczysław Gogacz</i> , red. A. Andrzejuk, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie 2019, stron 236; toż w wersji angielskiej, tamże, stron 245	353
Jerzy Tupikowski Recenzja: M.T. Handzel, <i>Teoria poznania samego siebie Hryhorija Sawycza Skoworody</i> , Głogów-Kraków: Theos – Logos 2019, stron 200	361
Nota o autorach.....	365

Table of Contents

Editorial.....	11
Richard Fafara Ideology and Aristotelian philosophy.....	13
Mieczysław Gogacz The truth as a basis for ethics.....	23
Peter A. Redpath Why Western Catholic Higher Education Needs to Recover Its Soul.....	31
Dawid Lipski Teaching of ethics in primary schools – a few remarks.....	37

Dissertations and Articles

Marek P. Prokop Influence of Avicenna's philosophy on the metaphysics of Thomas Aquinas. Review of sources and studies.....	47
Magdalena Płotka Hylomorphic unity of joy: Avicenna's and Thomas Aquinas's accounts.....	61
Andrzej T. Kubanowski The Elements of Thomas Aquinas' Theology of the Church in his <i>Commentary on Letter to Ephesians</i>	73
Marian Kowalski The Architecture of Thomas Aquinas's <i>Summa theologiae</i>	87
Marcin Trepczyński The Aquinas's paths of thinking about predestination in the <i>Summa Theologiae</i>	103
Michał Zembrzuski The Cognition of Adam and Knowledge of Christ in the Context of Potential and Agent Intellect.....	123
Marcin Sieńkowski The conception of the intellect and the understanding of faith. A juxtaposition of the views of Thomas Aquinas, Immanuel Kant and Auguste Comte.....	139
Artur Andrzejuk Anthropological foundations of ethics.....	157
Tomasz Ćwiertniak The Existential Thomism of Mieczysław A. Krąpiec and Consequential Thomism of Mieczysław Gogacz. Perspectives for Comparative Analysis.....	173
Marian Kryk Father Jacek Woroniecki: Philosophical sources and consequences of the French Revolution.....	197
Marcin Karas Thomism in Polish Roman Catholic Integristic movement today.....	215

Izabella Andrzejuk	
Patriotism in thomistic ethics	229
Marcin Worek	
Determinants of philosophical realism according to Étienne Gilson and Mieczysław Albert Krąpiec	241
Kacper K. Sakowicz	
A dispute about the concept of life. Discussion of Mieczysław A. Krąpiec with Kazimierz Kłósak	257
Ewa Agnieszka Pichola	
Dietrich von Hildebrand's Correction of the Teaching on the End of Catholic Marriage	275

Editions and Translations

Marek Prokop	
Al-Kindi, <i>On intellect. Introduction to the Arabic translation</i>	297
Michał Zembrzuski	
Al-Kindi, <i>On intellect. Introduction to the Latin translation</i>	301
Al-Kindi	
<i>Risala fīl-'Aql</i>	308
Al-Kindi	
<i>On intellect</i> (trans. Marek P. Prokop)	308
Al-Kindi	
<i>De intellectu (et intellecto)</i> (trans. from Latin by Dominic Gundissalvi?)	309
Al-Kindi	
<i>On intellect (and what is intellectually cognized)</i> (trans. Michał Zembrzuski)	309

Reports and Reviews

Natalia Herold	
Activities of the Scientific Thomistic Society in the academic year 2018-2019	323
Izabella Andrzejuk	
„Consequential Tomism” conference on the occasion of the 92nd birthday of prof. Mieczysław Gogacz November 17, 2018	339
Krzysztof Kalka	
Rev.: Urszula Wolska, <i>Człowiek rzecz czy osoba?</i> Wydawnictwo von borowiecky, Radzymin 2017, pages 331	343
Maciej Nowak	
Rev.: Paweł Rojek, <i>Tropy i uniwersalia. Badania ontologiczne</i>, Wydawnictwo Naukowe Semper Warszawa 2019, pages 296	347

Stanisław Janeczek	
Mieczysław Gogacz – filozof klasyczny. Review: A. Andrzejuk, D. Lipski, M. Płotka, M. Zembrzuski, <i>Mieczysław Gogacz</i> , ed. A. Andrzejuk, Cracow: Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum in Cracow 2019, pages 236; English version, <i>ibidem</i> , pages 245	353
Jerzy Tupikowski	
Review: M.T. Handzel, <i>Teoria poznania samego siebie Hryhorija Sawycza Skowrody</i> , Głogów-Cracow: Theos – Logos 2019, pages 200	361
Note about authors	421

La vérité, fondement de l'éthique

Mots-clés: éthique, vérité, bonté, intellect, volonté

I. La vérité mène au bien

La connaissance humaine, quand on la prend aux sens strictes, consiste en un ordre ou en une succession de prises de conscience, qui ont lieu en nous, et sont précédées par leur objet. Celui-ci résulte de la rencontre réelle qui unit l'être agissant sur nous à l'homme recevant celui-ci.

La connaissance, en tant qu'ordre des prises de conscience, s'appelle connaissance distincte.

La seule obtention d'un objet de nos prises de conscience, en tant que l'effet de l'action réelle exercée sur nous par un être, s'appelle connaissance indistincte.

Toute connaissance distincte est active, puisque, comme ordre de prises de conscience, elle consiste à produire des

représentations figurées, des concepts, des jugements, des raisonnements, où l'on associe des significations aux images internes, ce qui s'appelle langage intérieur. Y fait suite le langage extérieur, lequel consiste à faire correspondre le langage intérieur aux signes culturels. C'est ainsi que naissent les dénominations, les propositions, les raisonnements ordonnés. Les actes de connaissance distincte sont toujours de l'ordre de la production (*productio*).

Toute connaissance indistincte est passive. Elle est de l'ordre de la réceptivité („*acceptio*”). Il peut s'agir d'une réception au niveau des sens comme d'une réception au niveau de l'intellect. Quand elle se situe au niveau de l'intellect,

la réception d'un objet de connaissance s'appelle le langage du coeur.

Les sens sont en affinité avec les accidents matériels. L'intellect agent (en acte) est en affinité avec ce qui est immatériel tout en étant lié au matériel. L'intellect en puissance est sensible seulement à ce qui est immatériel, et lui est transmis par l'intellect en acte. Ce que reçoit l'intellect en puissance a lieu au niveau de langage du coeur.

Le langage du coeur se trouve être, d'un côté, la réception, l'*acceptio* par l'intellect en puissance de l'unité formée par les principes qui constituent l'essence, la réception, donc, de la quiddité, et, d'un autre côté, la réaction qui est faite, face aux principes reçus, sur le mode de la génération („*generatio*”) de la parole du coeur. Il s'agit bien de génération, et pas de production.

Dès que l'intellect en puissance reçoit l'unité de la *quidditas*, c'est la parole du coeur qui naît. C'est ce qui a lieu dans la connaissance indistincte, précisément dans la réception au acceptation indistincte, qui constitue l'ordre de la rencontre réelle, l'ordre des relations réelles qui réunissent l'être qui agit sur nous à l'homme qui reçoit cet être.

La parole du coeur n'est donc plus réception, *acceptio*. Elle n'est pas une façon consciente de réagir à l'aide d'une dénomination qui a été produite (*productio*). Elle naît (*generatio*) dans l'intellect en puissance dont elle est la réaction réelle face à l'unité de la quiddité telle qu'elle a été reçue. Cette réaction consiste dans l'action que l'intellect, par la parole du coeur, exerce sur la volonté, ainsi que dans l'instauration, en celle-ci, de notre

orientation vers l'être qui exerce son action sur nous.

La relation de réception est une relation à sens unique. Son sujet est l'être qui exerce son action sur nous, et son terme est la faculté réceptive. Dans ce cas, le terme de la réception de l'unité de la quiddité est l'intellect en puissance.

En tant que passif, l'intellect en puissance ne peut pas être le sujet de la relation de retour vers l'être qui exerce son action sur nous. Les néoplatoniciens font preuve d'inconséquence quand ils admettent pareille activité de l'intellect et font de la relation de réception un cercle, qu'ils appellent „*reditio*”. La volonté ne peut pas non plus être le sujet d'une relation de retour vers l'être qui exerce son action sur nous, puisque ce qui éveille cette volonté à l'action c'est seulement l'intellect en puissance, ou une autre faculté cognitive, et non pas l'être qui exerce son action sur nous.

Alors, quand l'intellect en puissance incite la volonté à agir, il pousse l'homme à se diriger vers l'être qui exerce son action sur nous. Les seules relations qui nous relient directement à l'être qui exerce son action sur nous, ce sont les relations existentielles. Les relations qui lient un être à l'intellect et à la volonté sont essentielles. Les relations existentielles s'appuient sur les propriétés transcendantales, lesquelles révèlent l'existence.

La rencontre résulte de l'ouverture de l'être à notre égard. Cette ouverture de l'être et son caractère d'accessibilité se trouvent en lui. C'est la propriété transcendantale de la vérité.

La propriété transcendantale de vérité suscite donc deux relations :

Elle suscite la foi, lorsque la vérité, manifestant l'existence en tel ou tel être, exerce une action sur la propriété de vérité qui révèle notre existence.

Elle suscite la connaissance, lorsque la vérité, manifestant l'existence en tel ou tel être, exerce une action sur nous et occasionne, dans notre intellect en puissance, la réception de l'unité de la quiddité.

La volonté, stimulée par la parole du coeur, rend l'homme actif. Par ses relations existentielles l'homme entre en contact avec l'être qui exerce une action sur lui. Faisant usage de la propriété qu'à l'être de s'ouvrir sur nous, et réagissant grâce à cette même propriété transcendante, l'homme se rapporte à l'être avec confiance, et spécialement avec foi, que cet être est un bien qui accomplit l'espérance d'acquérir des liens propres pour nous soutenir et protéger.

C'est donc la réception de l'être comme bien qui est le premier effet découlant du retour que, par les relations existentielles, nous entreprenons vers l'être qui exerce son action sur nous - retour au niveau du langage du coeur, c'est-à-dire au niveau des relations non encore articulées, mais bien réelles, que nous avons avec cet être dans sa propriété de vérité. Et le bien détermine les activités qui protègent l'être. Elles sont l'objet de l'éthique.

Ajoutons que l'ouverture qu'à un être sur nous exige qu'il soit présent avec nous. La co-présence est un effet de la réa-

lité de cet être. Cette réalité exerce une action sur notre réalité comprise comme propriété transcendante manifestant notre existence. Cette propriété de réalité, présente aussi bien dans l'être qui exerce une action sur nous qu'en nous-mêmes comme êtres, est la base d'une relation d'amour. Ainsi, en nous rapportant à l'être comme à un bien, nous nous rapportons à lui en même temps avec amour. Nous aimons l'être comme réalité, vérité et bien.

La propriété de réalité, qui exprime la co-présence de l'être, exerce son action nous qui recevons et, en même temps, agit la nôtre; autrement dit cette co-présence se trouve dans l'être exerçant une action et dans l'être qui reçoit. Ainsi la propriété de réalité est à la base d'une relation d'amour.

La propriété de vérité, qui manifeste en chacun des deux êtres leur ouverture mutuelle, est la base d'une relation de foi.

La propriété de bien, que nous recevons par la co-présence et par l'ouverture mutuelle, est à la base d'une espérance réelle et confiante, en tant qu'une relation où s'accomplit la permanente liaison avec un être donné, réel et véritable.

La réalité manifeste l'existence, sans laquelle l'ouverture de l'être à nous ne serait pas réalisée et nous ne pourrions entrer en contact avec lui compris comme un bien. C'est donc la vérité, qui est, dans un être, son ouverture vers nous, qui nous met en rapport avec l'être en tant que bien.

2. Le bien détermine l'éthique

a) L'intellect en puissance, qui a reçu l'unité de quiddité de l'être qui exerce son action sur nous, a donné naissance au langage du coeur, qui constitue, pour notre volonté, un motif qui la pousse à se tourner, par les relations personnelles, vers l'être qui agit sur nous. Ce qui a rendu possible l'exercice de cette action, c'est le fait que l'être existant manifeste son existence en s'ouvrant sur nous, c'est-à-dire il manifeste cette existence dans la propriété transcendante de vérité. L'intellect en puissance, en faisant usage de cette mutuelle ouverture des êtres, qui, ainsi donc, établissent des contacts entre eux par la propriété de vérité, incite, par cette vérité, la volonté à se rapporter à l'être qui lui est présenté. La volonté nous incline à nous servir des relations existentielles et à établir des liens avec l'être compris comme bien. En nous reliant à un être compris comme bien, la volonté prend l'habitude de nous unir à chaque être, à titre de bien pour nous.

Cette conduite fondamentale de la volonté, qui est déterminée par la révélation que l'intellect en puissance fait à celle-ci de l'être comme vérité, et qui consiste à se rapporter à chaque être dans sa vérité, à titre de bien pour nous, se trouve être la conscience.

La conscience nous incline à nous diriger vers le bien et, par là même, à éviter le mal.

L'intellect en puissance se perfectionne pourtant au cours de ses opérations. Il acquiert l'habitude ou la vertu de savoir ainsi que l'habitude ou la vertu de sagesse.

L'habitude ou la vertu de savoir consiste à appréhender chaque être, grâce à son ouverture, qui en rend accessible l'unité de *quidditas*. Voilà ce qui se passe au niveau du langage du coeur. Au niveau du langage intérieur suit alors la formation d'une appellation intérieure, à partir de cette réception et d'un signe, qui constitue déjà une part du savoir formé, et n'est plus simple appréhension de l'être. Au niveau du langage extérieur, le savoir correctement ordonné constitue une théorie ou une science.

L'intellect en puissance, en se servant du savoir formé au niveau du langage intérieur, à l'aide aussi d'autres facultés cognitives, montre à la volonté, au niveau du langage du coeur, chaque être en tant que vérité. La volonté nous relie à cet être compris comme bien pour nous. A un degré égal, elle considère un bien pour nous par exemple la plante qui procure la santé que celle qui procure la maladie. La vérité, en tant qu'ouverture sur nous de l'être, compris au niveau du savoir formé des appréhensions et des signes, peut faire que la volonté se trompe, qu'elle montre comme un bien pour nous quelque chose qui nous détruit, et non pas qui nous protège, quelque chose qui n'est justement pas un bien pour nous.

Il en va ainsi quand, au niveau du langage du coeur, nous négligerons la contemplation.

La contemplation est un témoignage spécifique de l'intellect en puissance et de la volonté que demeure notre liaison avec l'être comme vérité et bien et donc les relations existentielles aussi.

La contemplation est l'effet immédiat de l'action exercée sur la volonté par le langage du coeur. Elle est leur opération commune. Elle est la liaison compréhensible de l'homme avec l'être comme vérité et avec l'être comme bien pour nous. L'intellect se rapporte à l'être comme vérité, la volonté traite cet être en tant que bien pour nous.

La contemplation ne nous protège pas face à la confusion entre la vérité en elle-même (vérité qui nous révèle ce que l'être est) et la vérité précieuse pour nous, qui fait qu'un être devient un bien pour nous. Elle ne nous préserve pas non plus de la confusion entre le bien en soi et le bien pour nous. La contemplation permet pourtant à l'intellect de concentrer son attention sur l'identification des principes de l'être et sur le fait de la durabilité des relations existentielles. Cette permanence des relations est une valeur.

La contemplation consiste à reconnaître si ces relations sont quelque chose de précieux pour nous, quelque chose qui nous protège, quelque chose, en général, de bon pour nous. L'examen de la relation ou plutôt l'examen de la permanence de la relation en tant que valeur incline l'intellect contemplant à saisir la vérité à la lumière des valeurs, ce qui lui facilite le passage à une identification de l'être à partir d'une position tout à la fois de vérité et de bonté. Cette opération de l'intellect s'appelle sagesse.

L'habitude ou la vertu de sagesse consiste, en premier lieu à distinguer l'être comme vérité en elle-même, laquelle occasionne des effets qui lui sont propres,

des effets qui se trouvent produits dans l'être qui reçoit ces effets-là. Cette vertu consiste en même temps à reconnaître à la lumière des valeurs, comprises comme durée de nos relations avec l'être, si cet être, comme vérité en soi, est aussi un bien pour nous, si donc il occasionne de bons effets, qui nous protègent.

La sagesse, en tant qu'identification de l'être à partir d'une position tout à la fois de vérité et de bien, permet à la volonté de montrer l'être dans sa vérité, comme bien pour nous.

b) Résumant les étapes de l'orientation qui est la nôtre, au niveau du langage du coeur, vers l'être ouvert sur nous en tant que vérité, et vers la liaison avec cet être en tant que bien, nous comprenons, au niveau du langage intérieur et extérieur, en une connaissance déjà distincte, des fondements, de l'objet et de la problématique de l'éthique,

La base ou le commencement de nos références à l'être comme bien est la vérité, avec laquelle entre en contact l'intellect en puissance, qui la montre à la volonté, comme ouverture sur nous de l'être, qui nous est donc accessible comme bien. La volonté met en acte nos relations existentielles et nous nous relions à l'être qui s'ouvre à nous comme bien pour nous.

La conscience est la conduite de la volonté et celle de l'intellect, qui, au niveau du langage du coeur, nous rapportent à chaque être compris comme bien pour nous.

La contemplation apporte à l'intellect et à la volonté l'information que les relations existentielles demeurent. Elle permet en même temps à l'intellect, dont

l'objet propre des réceptions sont les principes, de mettre ces relations à distance et de différencier les principes, comme causes, des effets qui sont transférés par ces relations dans l'être qui reçoit les principes, Grâce à cela, l'intellect se perfectionne ainsi en distinguant les causes de l'être qui exerce son action des effets dans l'être qui reçoit, et, en associant la vérité au bien, il établit si l'être donné est un bien pour nous.

La sagesse est l'aptitude, acquise par l'intellect, de montrer à la volonté ce seul être qui peut nous protéger, qui peut être un bien pour nous,

La réflexion sur ces étapes des rapports qui sont les nôtres à l'être détermine l'objet de l'éthique.

L'objet de l'éthique porte sur les principes qui commandent le choix des actions qui nous protègent, c'est-à-dire qui nous relie à l'être comme bien pour nous, Les principes, ce sont la sagesse, la contemplation, la conscience, quand nous les saisissons d'un point de vue de l'éthique, et non à partir de celui des étapes de notre rapport à l'être.

En appliquant ces principes, comme règles du choix des actions qui protègent les personnes et les relations existentielles, nous utilisons l'éthique dans son aspect normatif.

L'éthique n'établit pas s'il existe des activités qui protègent les personnes. C'est ce qui identifie la métaphysique.

Grâce à ses principes, l'éthique nous permet de bien choisir nos actions, quand nous désirons que les relations

existentielles durent. Afin de choisir, il nous faut nous servir de l'intellect. À cet égard, la sagesse devient le premier principe du choix des actions qu'on examine en éthique. Le principe suivant c'est la contemplation. Ces deux principes sont déterminés par le lien préalable de l'intellect avec la volonté, au niveau du langage du coeur. Ce bien constitue la conscience¹.

Le fait que les liens demeurent, la persistance du lien de chaque relation est une valeur, puisqu'elle fait quelque chose de précieux de l'être avec lequel nous nous relions. Le thème clés valeurs devient ainsi un problème important de l'éthique.

Afin de nous diriger selon les valeurs et selon ce qui est le bien pour nous ainsi que pour chaque être, une métanoïa est indispensable, car elle nous conduit vers l'humanisme. Métanoïa et humanisme constituent d'importants objets de l'éthique.

La métanoïa est la capacité de l'intellect à être fidèle à l'être qui exerce une action sur nous, ainsi que celle à transformer le savoir conformément aux principes révélés par l'être.

L'humanisme est la fidélité aux relations existentielles; aux êtres eux-mêmes, principalement aux personnes dans leur réalité, leur vérité et leur bien. Il résulte de notre conduite selon l'éthique, dans laquelle, en nous servant de la sagesse, nous nous relions, à travers la vérité, à l'être en tant que bien pour nous.

¹ La conception des principes de l'éthique que nous avons présentée ici résulte du contenu de la *Summa theologiae* et du *De veritate*, spécialement des passages qui concernent la parole du coeur, compris comme connaissance indistincte, constituant la base de la connaissance distincte.

Prawda podstawą etyki

Słowa kluczowe: etyka, prawda, dobro, intelekt, wola

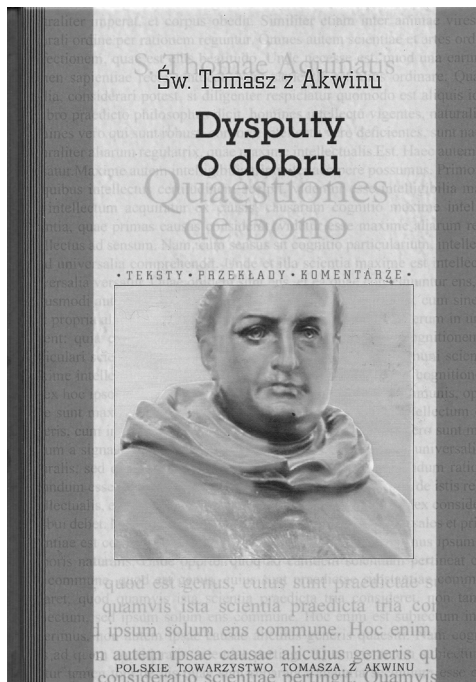
Tezą artykułu jest stwierdzenie, że dobro wyznacza etykę, a do dobra doprowadza prawda.

Transcendentalna własność prawdy, oddziałując na człowieka, wywołuje dwie relacje: 1) wiarę, gdy przejawiająca istnienie prawda w jakimś bycie oddziałała na własność prawdy przejawiającej nasze istnienie oraz 2) poznanie, gdy przejawiająca istnienie prawda w jakimś bycie oddziałała na nas i wywołała w naszym intelekcie możliwościowym doznanie jedności *quidditas*. Pobudzona przez intelekt wola aktywizuje człowieka, który swymi relacjami istnieniowymi nawiązuje kontakt z oddziałującym na nas bytem. Korzystając z własności otwarcia się na nas bytu i reagując tą samą własnością transcendentalną, człowiek odnosi się do oddziałującego bytu z ufnością, czyli z wiarą, że ten oddziałujący na nas byt jest dobrem, spełniającym nadzieję uzyskania wspomagającego i chroniącego nas powiązania. To podstawowe zachowanie woli, wyznaczone ukazaniem jej przez intelekt bytu jako

prawdy, polega na odnoszeniu się do każdego bytu w jego prawdzie jako do dobra dla nas, nazywane jest sumieniem. Sumienie skłania nas, byśmy kierowali się do dobra, a tym samym unikali zła.

Pierwszym więc skutkiem powrotu człowieka przez relacje istnieniowe do oddziałującego na nas bytu, powrotu w poziomie jeszcze nieuświadomionych sobie, lecz realnych naszych relacji z bytem w jego własności prawdy, jest doznanie bytu jako dobra. A dobro wyznacza chroniące byt działania, którymi zajmuje się etyka.

Etyka swymi pryncypiami pozwala trafnie wybrać działania, gdy chcemy, aby trwały relacje istnieniowe. Aby wybierać, trzeba posłużyć się intelektem. Z tego względu mądrość staje się pierwszym pryncypium wyboru działań, rozważanych w etyce. Kolejnym pryncypium jest kontemplacja. Obydwa te pryncypia wyznacza wcześniejsza więź intelektu z wolą na poziomie mowy serca, stanowiąca sumienie.

Św. Tomasz z Akwinu

*Dysputy o dobru. Dysputy
problemowe o prawdzie.*

Kwestie 21-22,

przełł. z j. łac., Aleksander Białek,
*Polskie Towarzystwo Tomasza
z Akwinu*

Lublin 2019

Przełład obejmuje dwie kwestie, dotyczące dobra (*De bono*), jego pożądanía oraz woli (*De appetitu boni et voluntate*). W przedstawionych tekstach dobro jest ukazane jako powszechna (transcendentalna) własciwość bytów oraz jako przedmiot pożądanía w ogóle, w szczególności (wolnego) ludzkiego. Przetłumaczone teksty znajdujĄ się w obszernym zbiorze kwestii dyskutowanych Tomasza z Akwinu, noszącym tytuł *De veritate* („O prawdzie” – tytuł całego zbioru pochodzi od tematu pierwszej zawartej w nim kwestii). Przełład Aleksandra Białka przejrzeli Mieczysław A. Krąpiec i Andrzej Maryniarczyk. Wydany staraniem Polskiego Towarzystwa Tomasza z Akwinu tekst jest ponowną edycją wyczerpanego juź nakładu Wydawnictwa KUL: Św. Tomasz z Akwinu, *Dysputy problemowe. O dobru*, Lublin 2003. Oprócz samego przełładu (w wersji dwujęzycznej) znajdujemy w tomie szereg opracowań problematyki, pióra Andrzeja Maryniarczyka, Mieczysława Krąpca, Pawła Skrzydlewskiego, Katarzyny Stępień, Arkadiusza Robaczewskiego, Arkadiusza Gudańca, Enrique Martíneza, Zbigniewa Pańpucha i Artura Andrzejuka.

Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu – www.ptta.pl

Nota o Autorach

Artur Andrzejuk – prof. dr hab., prof. zwyczaj. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (UKSW), na którego Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej kieruje Katedrą Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej oraz Sekcją Historii Filozofii. Autor szeregu publikacji z zakresu filozofii i teologii średniowiecznej, tomizmu, etyki i klasycznej filozofii człowieka. Interesuje się problematyką uczuć, sprawności i cnót moralnych, relacji osobowych. Jest uczniem Profesora Mieczysława Gogacza. Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7926-4070>

Izabella Andrzejuk – dr, do roku 2017 wykładowca w Wyższej Szkole Stosunków Międzynarodowych i Amerykanistyki oraz Wyższej Szkole Komunikowania, Politologii i Stosunków Międzynarodowych w Warszawie. Jest autorką ponad sześćdziesięciu artykułów o tematyce filozoficznej. Zainteresowania naukowe: historia filozofii (arystotelizm, tomizm, filozofia polska); filozofia, etyka, klasyczna teoria człowieka, filozoficzne podstawy mistyki. Napisała książkę pt. *Filozofia przyjaźni. Tomasz z Akwinu* (Warszawa 2007). Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4961-2580>

Tomasz Ćwiertniak – mgr filozofii i politologii, absolwent Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Magisterium z politologii uzyskał w 2011 r. na podstawie pracy „Człowiek, społeczeństwo, państwo w myśli o. M.A. Krąpca” (promotor: prof. dr hab. Wojciech Kaute), zaś magisterium z filozofii w 2018 r. na podstawie pracy „Tomizm konsekwentny Mieczysława Gogacza na tle dziejów tomizmu” (promotor: prof. zw. dr hab. Andrzej Noras). Obecnie doktorant w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, gdzie przygotowuje rozprawę poświęconą analizie porównawczej tomizmu egzystencjalnego M.A. Krąpca i tomizmu konsekwentnego M. Gogacza. Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9515-6168>

Richard Fafara – dyplom magistra i doktora filozofii zrobił na Uniwersytecie w Toronto (Kanada). Studiował również na Sorbonie w Paryżu oraz Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. Jest autorem, m.in., monografii *The*

Malebranche Moment: Selections from the Letters of Étienne Gilson & Henri Gouhier (1920-1936).

Mieczysław Gogacz – prof. zw. dr hab., emerytowany profesor Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (dawnej Akademii Teologii Katolickiej). Stworzył konsekwentną odmianę tomizmu egzystencjalnego. W jego ramach broni teorii aktu istnienia i zasady niesprzeczności, tezy o odrębności i wewnętrznej jedności jednostkowych bytów oraz wynikającego z tych twierdzeń realizmu i pluralizmu bytowego. Zaproponował szereg doprecyzowań w dyscyplinach filozoficznych, takich jak filozofia bytu, antropologia filozoficzna, etyka i pedagogika. Formułował podstawy etyki zawodowej lekarza, żołnierza, funkcjonariusza Straży Granicznej; wykładał te etyki na AM, WAT i UW. Uczestniczył w debatach publicznych na temat ochrony życia, etyki zawodowej, racji stanu, polityki kulturalnej i naukowej państwa. Wykaz publikacji M.Gogacza obejmuje prawie 1000 pozycji.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0517-0781>

Natalia Herold – mgr, absolwentka prawa i administracji na Uniwersytecie Gdańskim (lic.) i Uniwersytecie Warszawskim (mgr). Jest sekretarzem Zarządu Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Interesuje się filozofią klasyczną, a w niej szczególnie etyką i pedagogiką. Publikuje w „Roczniku Tomistycznym”.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4761-9495>

Stanisław Janeczek – ks. prof. dr hab. Profesor Wydziału Filozofii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Swoje badania koncentruje przede wszystkim na historii filozofii nowożytnej, zwłaszcza wieku XVII i XVIII, historii filozofii polskiej XVIII i XX w. i historii oświaty. Zajmuje się też dziejami filozofii w środowisku KUL oraz redaguje monumentalną serię wydawniczą pt. *Dydaktyka Filozofii*.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3458-8634>

Krzysztof Kalka – dr hab. prof. nadzwyczajny Państwowej Uczelni Stanisława Staszica w Pile. Zajmuje się badaniami dotyczącymi wzajemnych relacji wykształcenia i wychowania. Autor wielu publikacji z zakresu filozofii średniowiecznej, teologii, antropologii, etyki, etyki zawodowej. Interesuje się problematyką sprawności moralnych, etyką zawodową, relacjami. Jest uczniem Profesora Mieczysława Gogacza.

Marcin Karas – prof. dr hab., historyk filozofii - pracuje w Zakładzie Filozofii Polskiej Instytutu Filozofii UJ. Prowadzi badania z historii idei i z filozofii średniowiecznej, jest autorem ponad 180 publikacji. Ostatnio zajmuje się głównie kosmologią wczesnonowożytną i filozofią dziejów. Opublikował m.in. książki: *Koncepcja czasu w pismach Williama Ockhama* (Kraków 2003), *Natura i struktura wszechświata w kosmologii św. Tomasza z Akwinu* (Kraków 2007), a także prace: *Z dziejów Kościoła. Ciągłość i zmiana w Kościele rzymskokatolickim w XIX i XX wieku* (Sandomierz 2008), *Integryzm Bractwa Kapłańskiego św. Piusa X* (Kraków 2008), czy też *Historiozofia Teilharda de Chardin wobec tradycyjnej myśli chrześcijańskiej* (Kraków 2012), liczne artykuły (45) oraz przekłady (43).

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2288-9512>

Marian Kowalski – absolwent germanistyki w Instytucie Germanistyki Uniwersytetu Warszawskiego. Tam również kontynuuje studia jako doktorant. W kręgu jego zainteresowań badawczych są zagadnienia z pogranicza lingwistyki i filozofii, zwłaszcza z filozofii św. Tomasza z Akwinu. Podejmował studia porównawcze metafizyki Tomasza z fenomenologią Edyty Stein.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3783-256X>

Marian Kryk – absolwent Wydziału Prawa i Administracji UMCS oraz Wydziału Filozofii KUL Jana Pawła II na kierunku Retoryka Stosowana. Doktorant na Wydziale Filozofii w Katedrze Filozofii Kultury i Sztuki KUL Jana Pawła II. Przygotowuje rozprawę pod kierunkiem prof. dra. hab. Piotra Jaroszyńskiego dotyczącą personalistycznej koncepcji kultury w ujęciu o. Jacka Woronieckiego. Interesuje się myślą o. J. Woronieckiego, metafizyką i antropologią filozoficzną.

Andrzej T. Kubanowski – doktor nauk teologicznych, specjalista z zakresu teologii moralnej i bioetyki, nauczyciel akademicki na Wydziale Teologicznym UMK w Toruniu, zawodowy copywriter. Członek Stowarzyszenia Teologów Moralistów, Polskiego Towarzystwa Teologicznego, Naukowego Towarzystwa Tomistycznego, Dobrzyńskiego Towarzystwa Naukowego i Pracowni Tomizmu Biblijnego UMK. Autor kilkunastu artykułów z zakresu teologii moralnej Tomasza z Akwinu i chrystianologii moralnej. Do jego zainteresowań badawczych należą tomizm biblijny, średniowieczna etyka i teologia moralna, antropologia teologiczna i filozoficzna, antropologiczne podstawy bioetyki.

Dawid Lipski – dr, stopień doktora nauk humanistycznych uzyskał w 2014 r. na podstawie rozprawy *Spór między Tomaszem z Akwinu i Janem Peckhamem o jedność formy substancjalnej w człowieku. Źródła i konsekwencje*. Stypendysta Funduszu Stypendialnego i Szkoleniowego (Liechtenstein), Fundacji Lanckorońskich z Brzezia (Londyn) oraz Deutscher Akademischer Austausch Dienst (Kolonja). Redaktor w czasopiśmie „Pro Fide, Rege et Lege”, oraz w „Roczniku Tomistycznym”. Adiunkt w Wyższej Szkole Kryminologii i Penitencjarystyki w Warszawie.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2136-0622>

Maciej Nowak – urodzony 24 kwietnia 1997 roku, ukończył II Liceum Ogólnokształcące imienia Stefana Żeromskiego w Tomaszowie Mazowieckim. W 2016 roku rozpoczął studia na Politechnice Warszawskiej na kierunku Elektrotechnika. Później postanowił zrealizować swoje zainteresowania i został studentem filozofii na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Interesuje się filozofią analityczną, historią filozofii i muzyką.

Ewa Agnieszka Pichola – mgr, absolwentka Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Obecnie doktorantka, kontynuuje badania w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Przygotowuje rozprawę, w której analizuje dorobek Dietricha von Hildebranda z perspektywy obecności wątków modernistycznych w pismach niemieckiego fenomenologa. Interesuje się zagadnieniami z pogranicza metafizyki i psychologii, a dokładnie filozoficznych podstaw koncepcji psychologicznych i antropologicznych aspektów prawdy. Publikuje, uczestniczy w konferencjach, tłumaczy w j. angielskim.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6078-7384>

Magdalena Płotka – dr hab, prof. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Kierownik (p/o) Katedry Historii Filozofii Polskiej. Z-ca redaktora naczelnego Rocznika Tomistycznego. Zainteresowania naukowe skupiają się wokół średniowiecznej filozofii praktycznej, historii filozofii polskiej w XV i XVI wieku, paleografii łacińskiej oraz filozofii współczesnej. Jest autorką książki *Metafizyka i semantyka. Filozofia Jana Wersora* (Warszawa, 2013) oraz *Filozofia jako praktyka. Myśl krakowskiego praktycyzmu w XV i XVI* (Warszawa 2016). Publikuje w „Rocznikach Filozoficznych”, „Edukacji filozoficznej”, „Filo-sofiji”, „Roczniku Tomistycznym” i in.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6993-2178>

Marek Prokop – dr, historyk filozofii, bibliotekoznawca, arabista. Studiował historię filozofii w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie w latach 1969-1974, zakończone magisterium u prof. M. Gogacza. Doktoryzował się ze średniowiecznej filozofii arabskiej u prof. M.-T. d'Alverny na Uniwersytecie w Poitiers w 1978 roku. Po doktoracie kierował działem rękopisów Biblioteki Polskiej w Paryżu (do 1991). Od 1995 r. jest pracownikiem naukowym Zakładu Biografistyki Polonijnej PUNO. W 2009 r. opublikował zbeletryzowaną opowieść o filozofii, zbudowaną na kanwie podróży do różnych krajów, kultur i środowisk, zatytułowaną *Podróże z Awicenną*.

Peter Redpath – jest rektorem Adler-Aquinas Institute; jest również dyrektorem Aquinas School of Leadership, kierownikiem studiów tomistycznych w Holy Apostles College and Seminary (USA); a także aktywnym badaczem na Uniwersytecie Abat Oliba w Barcelonie (Hiszpanii).

Kacper K. Sakowicz – doktorant na Wydziale Filozofii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (KUL). Stypendysta Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (2015/2016), Laureat Złotej Nagrody im. Prof. Mieczysława Gogacza za pracę magisterską oraz laureat programu stypendialnego im. Prof. Stefana Świeżawskiego. Jego zainteresowania filozoficzne ogniskują się wokół metafizyki i filozofii społecznej. Jest uczniem księdza Profesora Andrzeja Maryniarczyka.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4721-3762>

Marcin Sieńkowski – kapłan diecezji łęckiej, doktor nauk humanistycznych w zakresie filozofii, prefekt i wykładowca przedmiotów filozoficznych w Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Łęckiej, interesuje się metafizyką, filozofią religii, relacją wiara-rozum i problematyką powołania, jest uczniem prof. dra hab. Piotra Jaroszyńskiego i absolwentem Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0679-5006>

Marcin Trepczyński – dr, adiunkt w Zakładzie Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej Instytutu Filozofii Uniwersytetu Warszawskiego, członek zespołu dr Magdaleny Bieniak przygotowującego edycje krytyczne *Quaestiones Theologiae* Stefana Langtona i studia dot. twórczości tego myśliciela (<http://langton.uw.edu.pl>). Autor publikacji m.in. z zakresu XII- i XIII-wiecznej filozofii, logiki i teologii, w tym książki *Ścieżki myślenia Alberta Wielkiego i Tomasza z Akwinu*, a także edukacji filozoficznej. Od 2019 r.

redaktor naczelny Edukacji Filozoficznej. Uczeń prof. Mieczysława Boczara i dr. Adama Górniaka.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0612-2597>

Jerzy Tupikowski – ks. dr hab., profesor Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu. Badania naukowe koncentruje na metafizyce, zwłaszcza w jej nurcie klasycznym (realistycznym) oraz na teologii naturalnej. Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1086-5000>

Marcin Worek – absolwent studiów filozoficznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Współpracownik katolickiego czasopisma dla młodych „Adeste”, autor artykułów dotyczących problematyki filozoficznej, antropologicznej i teologicznej. Reprezentant lubelskiego oddziału fundacji „Deo et Patriae” im. o. prof. Mieczysława A. Krąpca. Swoje zainteresowania naukowe skupia wokół realizmu filozoficznego, tomizmu, zagadnień metafizycznych i metaprzmiotowych.

Michał Zembrzuski – dr, asystent w Katedrze Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Pracę doktorską poświęcił tematyce zmysłów wewnętrznych w koncepcji św. Tomasza z Akwinu. Interesuje się problematyką epistemologiczną w starożytności i średniowieczu, a szczególnie problematyką pamięci i teorią intelektu możliwościowego i czynnego. Jest współredaktorem książek w serii „Opera Philosophorum Medii Aevii”. W jej ramach w 2012 opublikował autorską monografię zatytułowaną: *Tomasz z Akwinu. Komentarz „O pamięci i przypominaniu”*. Najnowsza jego publikacja to: *Filozofia intelektu. Tomasz z Akwinu koncepcja intelektu możliwościowego i czynnego*, „Liberi libri”, Warszawa 2019, stron 404.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4647-479X>